

"ותן חלקנו בתורתך"

א. הנהיגם לך ייסתה יגוריה - יתן

1
ובפרק אלו נדרים (דף ס"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבין את זאת על מה אבדה הארץ וגו' דבר זה נשאל להכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ואמר ה' על עובס תורתו ולא הלכו בה היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ע"כ. ודבר זה מן התימה שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה, ולא בשביל עכ"ם וגלוי עריות ושפיכת דמים שהיו בבית ראשון.

2 ברכה בתורה תחילה

כשנשמת ישראל מתגלה בכל מילואה או התורה מתגלה באמיתתה, כדברי חז"ל, שאבדה הארץ מפני שלא ברכו בתורה תחילה¹⁰. ומה היא הברכה תחילה? אישר

בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו¹¹. ו"לא עשה כן לכל גוי, ומשפטים בל ידעום¹²."

4
אין דרך אחרת לעסוק בתורה אלא מתוך "אשר בחר בנו", מתוך הכרת הערך האלוהי המיוחד של עם ישראל. כשיגשים אל פרטי הלימודים, שלא מתוך ההכרה הכללית, האמונה הכללית של היצירה האלוהית של עם ישראל, או יש סכנת נפשות ליחיד ולצבורי¹³. "על זה אבדה הארץ."

ייתנה יציה - סא וסאמאן

.. ולפיכך אם היו מברכין על התורה תחלה לומר ברוך נותן תורה לישראל והיה אהבה אל השי"ת במה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואוהב השי"ת בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סבה ג"כ שתהיה התורה מתקיימת בישראל, שהיה השי"ת נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת. היו חזורים מיר לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן השי"ת אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, או העקר שממנו יצא חזר וגדול מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השרש אין קיום לאילן כלל. ולפיכך אילו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, מצד הדבקות הזוהי היה השי"ת סבה גם כן שלא תתבטל התורה. אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה, שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובא לידי זה שעברו על התורה ודבר זה גורם שאבדה הארץ:

הקב"ה למאן יאמר - יתן

13. "... כרכת

3
התורה... ברכת ברכותינו זאת כמה גדול חיוביה, וכמה אי אפשר לשנות בה מן המטבע שטבעו בה חכמים, בהמשכתם שפעת חייועולם הנטועים בתוכנו, המטבע המגלה את צורתה האמיתית ואת דרכה של תורה המתבררת ונקבעת במקומה בארץ-הנחלה. כי מכאן הננו למדים 'על מה אבדה הארץ, ומתוך כך על מה תקום הארץ. מכאן הננו מקשיבים לקול ד', הנשמע ממעל לפירושיהם של חכמים ושל נביאים ושל מלאכי-השרת: על שלא ברכו בתורה תחילה. כי אף-על-פי שעוסקים בתורה, שגיעים ושוקדים בה, שמגדילים ומאדירים אותה, אין תקומת הארץ על ידה קיימת אלא באיכות הגישה הנאמנה אליה, אשר בהכשרת-הקודש של הברכה שלפניה תחילה: אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. דוקא זאת היא דרך אמיתתה של תורה, — התפיסה עם הברכה בה תחילה ועל-פי מטבע הברכה הזאת שלפניה, את היותה נתונה לנו מאת ד' מתוך אשר בחר בנו מכל העמים... אם משנים ממטבע הברכה של התורה, ובאים לעסוק בה שלא על-פי הברכה שלפניה... מהפכים את צנורות השפעתה ומסלפים את תפיסתה הנתונה, כמה גדולה הסכנה וכמה נוראה האחריות!..." רבינו, לנתיבות ישראל א, עמ' קס"ד. "הדברים יתבררו מתוך דברי חז"ל המביעים ביסודיותם את יחסי ישראל התורה והארץ: על מה אבדה הארץ... שלא ברכו בתורה תחילה, שניגשו לתורה בלי הברכה הקבועה ומוקדמת לה. בירורה של התיחסות נכונה זו, של גישה נכונה זו, מתגלה דוקא מאת המקור העליון ביותר, שלמעלה מחכמים ומנביאים, — מהקב"ה בעצמו. התיחסות-גישה זאת היא בברכה הקבועה המוקדמת לתורה, בביטוי סגנונה וסדרה הברור והמדויק: 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו'. זוהי התיחסות-הגישה האלהית, הישראלית, הטבעית האמתית אל התורה: שהיא נתונה ומופיעה לנו מאת ד' בורא העולם וגואלו מבית-עבדים — מתוך מה שבחר בנו מכל העמים... 20
להתגלות צלם-האלהים שבאדם בקרבנו בתור עם, באדם הצבורי המופיע בנו במלוא שיעור-קומתנו. זוהי התיחסות הגישה הנכונה, שהיא מקיימת את ישראל בארץ וכן מחזירה אותו לארץ ולתקומתו בה, זאת ולא אחרת, זאת ולא בהפך, וכל המשנה ממטבעה הקבוע והברור של הברכה הזאת, של הגישה הזאת, לא יצא ידי חובתו וידי תורתו" שם ב, עמ' קצו. ועיין הקדמת תפארת ישראל, עמ' ב"ג: שלא בירכו בתורה תחילה פירוש "שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל". והם הם הדברים, כי דבקות בד' נותן התורה, היא זכירת היצירה האלוהית של נשמת האומה אשר אל חי בקרבה, השכינה שורה בתוכה, וחיי עולם של תורה נטועים בתוכה. "... נגשים אל התורה רק מתוך ברכת אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורתו תורת אמת, וחיי עולם שהיא תורה שבעל-פה נטע בתוכנו. ואויבוכי לו למי שמשנה בה ממטבע שטבעו חז"ל בברכות התורה ומקפכן לאמר נתן לנו תורתו ובחר בנו מכל העמים. ואמר רב יהודה אמר רב על מה אבדה הארץ על עובס תורתו שלא ברכו בתורה תחילה. דוקא מתוך אמתתה זו של תורה ואמונתה וקדושתה ודבקותה ושקידתה מתגדלים ומתעלים בתורה..." מאגרת רבינו, מכ"ה באב התשל"ז. ועיין שיחות הרב צבי יהודה, במדבר,

4 תורת ארץ-ישראל

והערך האלוהי של הגוי הגדול, אינו מתגלה אלא כשהוא נמצא בארצו, בכל בריאותו וקוממוהו. כפי סדרו בנוסח של "יהי כבוד": "כי בחר ד' בציון, אנה למושב לך¹⁴ ומתוך-כך "כי יעקב בחר לו יה, ישראל לסגלתו¹⁵". גילוי כבוד ד' בעולם נעשה בעם הזה ובקרקע הזאת¹⁶. כך היא המציאות ש"אין אלהים בכל הארץ, כי אם בישראל¹⁷", בחלק האנושות הזה, כשהוא מסתיר על הקרקע הזאת. ואז מתגלה התורה בכל אמיתתה. לכן צודק שהתורה תתברר עכשו מחדש. ומהו הביאור? — נצטוונו בהר סיני, בחורב: "פנו וסעו לכם¹⁸", לכו אל ארץ-ישראל, הסתדו שם באופן בריא ונורמלי.

10 ישראל ואורייתא

בפרשת "דברים" מחבר הערך האלוהי המיוחד של עם ישראל, ובפרשת "ואתחנן": עשרת הדברות, התפרטות התורה. ישראל ואורייתא. ולפי הסדר הזה! כשקוראים בשם ד' שלא לפי הסדר הזה, שלא מתוך קישור עם עם ישראל, יש סכנות נוראות, סכנות של גניבת אורות הקודש ממקורם¹⁹. בפרשת "דברים" נפגשו עם התורה בגולותה ובתפארתה, מתוך שישראל מסודר בארצו, לעומת המחשכים הנוראים של חורף לארץ²⁰. עתה מופיעה התורה בהתפרטותה ובממשות דקדוקיה.

5
נשמת ישראל היא היא התורה, כדברי חז"ל שישראל קדמו לתורה²¹. ישראל הם תורה בעצם ממשות החיוניות האלוהית שלהם. והתורה, ענינה גילוי אותה מציאות פנימית כללי-ישראלית, על-ידי קיום תורה ועל-ידי לימוד תורה. "דברים-ואתחנן", הם ענין אחד, וזו אחר. קודם, דבר ד' המחיה אותנו, המתגלה בנו בכל מציאותנו בתור עם, בכל הסדרים הרוחניים והממלכתיים שלנו — בפרשת "דברים" ואחר-כך התפרטות נשמת ישראל על-ידי תורה ומצוותיה — בפרשת "ואתחנן"²².

ישראל הוא מין בריה אלוהית כואת, שהתורה נמצאת בה בעצם טבעה, ועובדה זו קודמת לכל התפרטות של תורה ומצוות. וכלל גדול זה, אמת אלוהית גדולה זאת, ענינה להתגלות על-ידי תורה ומצוותיה שהן הגילוי האמיתי של ישראל²³. באופן יסודי: אורייתא קודש-א-כריך-הוא וישראל, הם אחד²⁴.

ייתנה יציה - סא וסאמאן

אז ישיר ישראל את השירה הזאת

ב. כולל ציטוטים מהתורה, כן צוננים לב

6

7

וזה אומרו ומדבר מתנה, שהצמא ומשתוקק לתורה כמו בארץ ציה ועיף בלי מים הוא זוכה שדברי תורה יכנסו בלבו. ואפ"ל דב' פירושים הללו של מדבר מתנה שייכים לשני סוגי בנ"א, זה שזכה לתורה ועוסק בהרצת תורה, צריך להיות כמדובר, הפקר לכל, אך זה שהוא בארץ ציה ועיף בלי מים, שאין לו התורה שנמשלת למים, תפקידו הוא הצמאון כמדובר. וכמאמר מרן הק' מקוברין זי"ע, שהגרוע ביותר כאשר יהודי משלים עם מצבו, שכבר ישאר כמו שהוא, וע"כ העבדות של זה שהוא במדבר וכלי מים שיעורר צמאון והשתוקקות, שעי"ז הוא ממשיך עליו אתערותא דלעילא במתנה. וכדאיתא בווה"ק (ח"א פו): אתערותא דלעילא בתיאובתא דלתתא תליא, שכמדת הצמאון של יהודי כן הוא זוכה לאתערותא דלעילא שכן בקודש חזיתך.

וכמ"כ שבבת שייכים ב' מצבים אלו, יש יהודי שמרגיש שבת, אשרי חלקו, אך גם מי שאינו מרגיש שבת לכהפ"ח יעורר תשוקה וצמאון להרגיש נועם השבת, כד"א בומר י' אכסוף, כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשם תערוג אליך לקבל נועם שבת, שכמדת הצמאון שמעורר בנפשו כן נותנים לו במתנה מן השמים שכן בקודש חזיתך.

והנה ע"פ האמור שאת השירה עלי באר אמרו ישראל על התורה, יש להעיר מדוע אמרו את השירה רק בסוף הארבעים שנה ולא עם נתינתה. וי"ל שהוא כמאה"כ (דברים כט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה, שבכל הארבעים שנה לא השיגו ישראל את התורה, כמאחז"ל אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, ע"כ לא יכלו לומר שירה על התורה. ורק לאחר ארבעים שנה שנתן להם ה' לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, מה היא התורה"ק, ולהרגיש את הנועם והמתיקות של התורה"ק, וכמש"כ האוה"ח הק' (פר' כי תבוא) שאילו היו בני"א יודעים את גודל מתיקות ערבות התורה היו משתגעין ומתלהטין אתריה. וכאשר זכו לזה אז ישיר ישראל את השירה הזאת, אחר שכבר היה להם השגה בתוה"ק אז היו יכולים לומר השירה הראייה על התורה. ויש לומר עוד דהנה ענין שירה הוא ביטוי על מעלת וערך הדבר, ובמשך כל הארבעים שנה אמנם לא היה לישראל העוז לומר שירה על התורה, כי מי יוכל להשיג את התורה ולבטא את ערכה בשירה, הרי התוה"ק ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ולכך לא הרהיבו עוז בנפשם לשורר על התורה. ורק בסוף הארבעים שנה, כאשר עשה עמהם הקב"ה נס עם הבאר כפשוטה, או היתה להם ההודמנות לומר שירה על התורה, שאמרו שירה כזו שפשט דבריה קאי על הבאר והכוונה הפנימית על התוה"ק.

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם וממדבר מתנה. באוה"ח הק' מקשה על ענין השירה, צל"ד שירה זו מה טיבה, גם למה לא אמרו שירה על המן כמו שאמרו שירה על הבאר, גם כל הפרשה צריכה ביאור וכו'. ועיי"ש שמבאר דשירה זו על התורה אמרוה, וכוה ג"כ לא נקרא תגר על הדור ההוא למה לא שוררו שירה חדשה כשניתנה להם תורה מורשה אשר לה נאוה תהלה, כי ודאי זאת שירת התורה שנקראת באר מים וכו' לפי שהתורה נמשלה למים. ואמרו עלי באר לשון עליה כי לא על באר שלמטה הם אומרים אלא על באר עלי פי' עליון. ועד"ז מפרש אומרו חפרוה שרים דקאי על הצדיקים הראשונים האבות הק' שהיו במדרגה גדולה, והם שחפרו את הבאר ועשאוה לשתות ממנה, כסוד והאבן גדולה על פי הבאר ויגל את האבן וישק את הצאן, ומאז היתה התורה ראויה לינתן לישראל. אך עדיין לא היתה בבחי' ההשגה לשתות ממנה עד שכרוה נדיבי העם, משה והמקבלים ממנו אחריו, כי תורה שבכתב בלא תורה שבע"פ אין אדם יכול לשתות ממימיה. ועד"ז מפרש המשך הפסוקים. וכן מצינו בחז"ל שדרשו ג"כ פסוקים אלו על התורה הק', וכמו שאמרו (נדרים נה.) וממדבר מתנה, כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה. ובר"ן היינו שמלמד תורה בהנעם לכל רק מתוך אהבתו את התורה. עוד שם בגמ' וממתנה נתליאל, וכיון שבניתנה לו במתנה נתלו קל, שהקב"ה נותן לו אותה לנתלה וירושה, ומנחילאל במות, וכיון שנתלו קל עולה לגדולה, שהולך וגדל ופתעלה ממדרגה למדרגה, ומבמות הגיא שאם מתגאה אזי הוא נופל לגמרי. וכן בעוד כמה מקומות דרשו חז"ל פסוקים אלו על התורה.

והנה בפ"י ממדבר מתנה, איתא בספה"ק לפרש עוד שהוא ע"ז מאה"כ (תהלים סג) מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה אלקים א' אתה אשרך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים כן בקודש חזיתך וגו', היינו שמדבר מורה על מי שהוא בבחי' ארץ ציה ועיף בלי מים, וכדחז"ל (ב"ר סט,א) על פסוק זה, כשם שנפשי צמאה לך כך רמ"ח אברים שיש בי צמאים לך, שכל רמ"ח האברים צמאים ומשתוקקים לאלקות. וענין זה שייך גם בתורה, כמו דאיתא בתנא דבי אליהו (ווסא יד), שאין דברי תורה נבלעין בלב האדם אלא במי שהוא עיף להם, היינו בלב הצמא ומשתוקק לדברי תורה.

30

30

40

40

שלוש

חוקת

נתיבות

עוֹת רֵאִיָּה

ותלמוד תורה כנגד כולם. אין לנו דבר בעולם שהוא כ"כ כפול בערכו חודר לכל חלקי החיים הזמניים, לשפרם, להטיבם, לעדם ולרוממם, ואורו העליון מקיף כל עולמי עולמים, חובק כל ערכי הנצחים וכל הצחצחות העליונים. כתלמוד תורה. הצד המעשי שבתורה בכללו הוא דמות עליון ליסוד הפירות שבעוה"ז, והצד השכלי העיוני, של המקור האלהי של התורה. וחיי העולמים שבתוכה, הוא היסוד לקרן הקימת לעוה"ב. וע"י כפילותה הכללית, לחיי נצח וחיי שעה, חודרת היא הכפילות הקדושה הזאת לכל אלה הפרטים הגדולים, שמצד ערכם החודר בשעה ובנצח הרי הם מהדברים שיש להם קרן ופירות, וחיים לעוה"ב ולעוה"ז, ובשביל כך ת"ת כנגד כולם.